

Coperta I:

- a. Celebra „faleră mare de argint“ din localitatea Surcea, județul Covasna, întruchipând „motivul eroului călăreț“ (apud Ion Miclea - Radu Florescu, *Strămoșii românilor. Vestigii milenare de cultură și artă. Geto-dacii*, Editura Meridiane, București, 1980).
- b. Cocoșii afrontați sugerând lupta. Cusătură pe pânză din județul Covasna.

Coperta IV:

- a. Enoriași din com. Zăbala, jud. Covasna, în port popular, împreună cu părintele paroh din localitate în odăjdiu sărbătorești.
- b. Biserică greco-catolică din localitatea Lăzărești, jud. Harghita. Sigiliul parohial din 1888.

Clapa I:

- a. Grup de fete în port tradițional din localitatea Tulgheș, jud. Harghita (apud I. Lăcătușu – Erich-Mihail Broanăr, *Repere identitare românești din județele Covasna și Harghita*, Edit. Europacarpatica, Sf. Gheorghe, 2014).
- b. Cusătură românească din jud. Covasna, din care fac parte și cocoșii afrontați de pe coperta I. S-a reprodus pentru a se vedea vechimea: 1916.

Clapa IV: Profilul cartografic al României Mari într-o compozиie aparținând Muzeului Unirii din Alba Iulia, apud *Istoria românilor*, ediția academică, vol. VII, tom II, București, 2003.

ISBN: 978-973-642-414-4

© Toate drepturile sunt rezervate moștenitorilor legali.

G. POPA-LISSEANU

ORIGINEA SECUILO SI SECUIZAREA ROMÂNIILOR

Ediție îngrijită și prefată de I. Oprișan

Editura SAECULUM I.O.
București, 2019

Resp Iată o întrebare la care singurul răspuns ce se poate da constituie cea mai lapidară condamnare a întregului sistem preconizat de această carte și practicat metodic de guvernele maghiare.

**Guvernele ungurești din anii 1907-1918 au procedat
în mod strâns și unitar în politica lor față de români,
conform planului secret din cartea lui A. Huszár**

Nu vrem să intrăm aici în cercetarea politicii oficiale maghiare dintre anii 1907-1918, ca emanațiune și aplicare a ideilor cuprinse în prezenta carte, ci ținem numai să amintim că toate măsurile preconizate în cartea lui Huszár guvernul maghiar le-a pus în practică în mod sistematic, începând cu anul 1907 și până la 1918. Semnalăm aici următoarele măsuri:

1. Legea lui Apponyi din 1907 pentru maghiarizarea învățământului primar.
2. Maghiarizarea grădinilor de copii, prin legea de la 1912.
3. Maghiarizarea școlilor normale confesionale.
4. Înființarea episcopiei greco-catolice maghiare de la Hajdu-Dorog.
5. Impunerea lui Vasile Mangra ca mitropolit al românilor ortodocși din Transilvania, primul pas spre maghiarizarea și a bisericii ortodoxe.
6. „Zona culturală“ de la 1918 a contelui Albert Apponyi și
7. Colonizarea Ardealului cu maghiari și transcolonizarea românilor ardeleni în regiunile maghiare.

Numai tratatul de la Trianon a fost în stare să împiedice monstruozitatea preconizată și inițiată de guvernele ungurești împotriva justiției imanente și a naturii însesei.

CUPRINS

<i>Un model de cercetare socio-umană (I. OPRIȘAN)</i>	7
<i>Notă asupra ediției (I. OPRIȘAN)</i>	17

I. Secuiai secuizarea românilor [conferință]

Prefață	23
Secuiai și secuizarea românilor. Originea secuilor	24
Teoria hunică	28
Teoria colonizării secuilor	33
Colonizarea cu secui a județului Odorheiu	36
Colonizarea județelor Trei Scaune și Ciuc	38
Români din ținutul secuiesc. Organizarea lor	45
Secuizarea nobilimii române	48
Persecuțiunile românilor în timpul principatului ardelean	49
Secuizarea românilor sub habsburgi și în timpul dualismului	52
a) secuizarea prin biserică	53
b) secuizarea prin școală	58
c) secuizarea prin armată	60
d) secuizarea prin administrație	62
Dovezi de secuizare a românilor	66
a) <i>datini, obiceiuri și câtece secuiești</i>	66
b) <i>graiul românesc la secui</i>	69
Încheiere	71

II. Date privitoare la maghiarizarea românilor

Prefață	75
I. Introducere	76
II. Numele de Ardeal	79
III. Urme de sate românești lângă Lacul Balaton	83
IV. Vechi sate românești în Pannonia	87
V. Ungaria milenară	92
VI. Originea baronilor Ioșica	97
VII. Un mare general ungur fiu de român, Czetz Ianos	100
VIII. Secuizare de români	104
IX. Bloc secuiesc?	108
X. Teoria lui Hunfalvy asupra originii secuilor	112
XI. Diferite păreri asupra originii secuilor	119

XII. Originea nemțească a secuilor	125
XIII. Originea avară a secuilor	129
XIV. Proprietatea secuiască	133
XV. Composesorale secuiești	140
XVI. Numele Târnavelor	144
XVII. Vechea organizație a secuilor	146
XVIII. Limba românească în Vicleimul secuiesc	149
XIX. Maghiarizarea prin biserică și școală	158
XX. Mistificarea opiniei publice internaționale	163
Addenda. Alfabetul secuiesc	169

III. Sicules et roumains. Un procès de dénationalisation

Introduction	181
Origine des sicules	185
Théorie de la descendance hunique des sicules	189
Théorie de la colonisation des sicules	194
Colonisation du département d'Odorheiu	198
Colonisation des départements de Trei Scaune et de Ciuc	200
Les roumains de la région des sicules	207
Dénationalisation de la noblesse roumaine par les sicules	210
Persécutions des roumains au temps de la Principauté Transylvaine ..	211
Dénationalisation des roumains par les sicules sous les habsbourgs et à l'époque du dualisme	215
a) dénationalisation par l'église	216
b) dénationalisation par l'école	220
c) dénationalisation par l'armée	221
d) dénationalisation par l'administration	223
Preuves de la dénationalisation des roumains	227
a) coutumes, habitudes et chansons sicules	227
b) la langue roumaine chez les sicules	231
Interprétation des dates statistiques et explication des cartes ..	233
Dates statistiques concernant la population roumaine de la région des sicules	237

IV. Originea secuilor și secuizarea românilor

Introducere	264
Teoria descendenței hunice a secuilor	270
Diferite păreri asupra originii secuilor	275

Teoria istoricului Hunfalvy asupra originii secuilor	279
Originea nemțească a secuilor	285
Teoria descendenții secuilor din avari	289
Colonizarea secuilor	291
a) colonizarea cu secui a județului Odorhei	294
b) colonizarea județelor Trei-Scaune, Ciuc și Mureș	296
Români din ținutul secuiesc. Organizația lor primitivă	302
Deznaționalizarea nobilimei române de secui	306
Persecuțiunile românilor în timpul principatului ardelean	307
Deznaționalizarea românilor de secui sub habsburgi și în timpul dualismului	309
a) deznaționalizarea prin biserică	311
b) deznaționalizarea prin școală	314
c) deznaționalizarea românilor prin armată	319
d) deznaționalizarea prin administrație	320
Dovezi despre deznaționalizarea românilor de secui	324
a) datini, obiceiuri și cântece secuiești	324
b) graiul românesc la secui	327
Dovezi scoase din analiza săngelui	329
Dovezi scoase din domeniul artelor	332
Români secuizați după recensământul din 1930	336
Interpretarea datelor statistice și explicarea hărților	339
Concluziuni	343
Date statistice privind populația română din regiunea secuizată	345

V. Addenda

Cum să maghiarizăm numele de familie	363
I. Numele maghiar	365
II. Cum maghiarizăm numele de familie	367
III. Îndrumări pentru maghiarizarea numelui	372
Model de cerere	376
Exemplul de cerere pentru aprobarea dată de orfelinat	376
Model de cerere pentru certificatul de rezidență	377
V. Date privind istoria maghiarizării numelui	378
Comunicatul nr. 43	381
Statutul societății centrale de maghiarizarea numelui	388
Un plan secret al guvernului unguresc din 1907 privitor la maghiarizarea românilor din Transilvania	404

Respect SECUII ȘI SECUIZAREA ROMÂNIILOR ORIGINEA SECUIILOR

Cine va fi vizitat vreodată promontoriul de la Caliacra din Dobrogea Nouă și va fi văzut mormanele de pietroale cioplite, îngrämadite unele peste altele, își va fi dat seamă, de-sigur, de ce însemnează o invazie de barbari și ce cumplită distrugere lăsau ei pe urma lor. Când oardele de stepă invadau o regiune deschisă, de câmp, nimiceau totul și nu mai lăsau nimic după ei. Când însă invaziunea se făcea prin regiuni greu de străbătut de caii lor, prin regiuni cu munți și cu păduri, populațiunile localnice erau mai scutite de dezastre prea însășițătoare. Căci, după sistemul de apărare, cunoscut încă din lumea veche și pe care noi cei de astăzi nu-l apreciem îndeajuns, observatori, *speculatori*, care spionau drumurile și intrările peste frontierele țării, dădeau semnale, prin focuri, sunete sau alte mijloace, de apropierea puhoiului. Localnicii se retrăgeau pentru câtva timp în adăposturile lor ferite, în anumite locuri sătiate și nu se întorceau pe la sălașurile lor decât odată cu primejdia trecută.

Până acum, nu de mult, în lumea cărturarilor se formase convingerea că invaziile de barbari din evul mediu s-ar fi făcut de popoare întregi care năvăleau împreună cu femei și cu copii, și cu tot avutul și cuprinsul lor și că se stabileau în țara în care ajungeau, gonind pe vechii ei locuitori. Astăzi însă se știe că barbarii erau organizați în echipe volante, care dădeau raită prin țările asupra căroră își punea ochiul lor prădalnic și că, având în vedere jaful, n-aveau nici un interes să nimicească cu totul neamurile asupra căroră cădeau.

Populațiunile vechi ale Daciei, obișnuite cu săracia lor tihnită și cu traiul lor cel greu, nu vor fi făcut exceptie și, după cum în toate țările, masa cea mare a poporului, fie din Galia, Germania sau din alte părți, a rămas pe loc, cu toate vicisitudi-

ORIGINEA SECUIILOR ȘI SECUIZAREA ROMÂNIILOR

25

nile vremurilor, tot astfel și neamurile antice din Dacia, stratul trac și stratul daco-roman, vor fi rămas pe loc, înfruntând urgia năvălitorilor, cultivându-și pământurile și, mai ales, crescându-și vitele, principala lor ocupație.

Dintre toate popoarele barbare numai ungurii au avut norocul să fie favorizați de soartă. Căci, după înfrângerile de la Merseburg, de la Lech (955) și de la Adrianopol (970), pustiurile și jafurile ungurilor au încetat cu desăvârșire și au încetat sub influența germanilor, influență care se afirmă, mai ales, prin căsătoria fiului lui Geiza, Ștefan cel Sfânt, cu Gizela din Bavaria. Și în loc de a continua cu distrugerea operei civilizatoare a lui Carol cel Mare, maghiarii se fac, tocmai din contră, propagandistii civilizației apusene, reprezentată, în evul mediu, prin puterea lumească a papilor.

Din acest moment contactul cu poporul român era inevitabil și simbioza maghiaro-română a trecut astăzi de un mileniu, ca vechime.

Simbioza va fi fost, poate, câteodată fatală elementului unguresc; ea însă, și aceasta este sigur, a fost fatală românilor din răsăritul Ardealului, unde; deși pare a fi fost mai natural ca secuii, compatriotii noștri, să fi fost ei românizați, au fost totuși, din cauza unor împrejurări speciale, ei deznaționalizatorii românilor.

Problema românească din ținutul secuiesc este o problemă foarte complicată. Ea este complicată, mai ales, fiindcă este strâns legată de alte două probleme, până acum rămase și ele tot nedezlegate: de problema persistenței elementului daco-roman în Dacia și de problema originei însăși a secuilor.

În ce privește prima problemă, a dăinuirii elementului daco-roman în Dacia, istoricii maghiari nu se pot împăca cu ideea că români ar fi autohtoni în regiunile de la nordul Dunării. Lor le-ar plăcea, mai degrabă, ca români să fie niște venetici pe aceste plăiuri, sosiți din regiunile balcanice, după venirea ungurilor.

Cestiunea aceasta a persistenței elementului daco-roman la nordul Dunării, a fost susținută, de altfel, cu mult succes, încă din secolul trecut, de istoricii români, ca răspuns la teoria contrară, reprezentată prin Roesler-Hunfalvy și alții.

Dar iată că, în timpurile mai recente, scriitorii maghiari caută să aducă noi argumente împotriva acestei stăruințe a românilor în Dacia, răstălmăcind adevărul prin dovezi care, spre nenorocul lor, sunt tot atât de řubrede, ca și cele aduse mai înainte.

Căci, cercetând mai cu deamănumul și cu mai mult simț critic documentele și cronicile vechi, istoricii noștri au ajuns la constatarea că la sosirea ungurilor în Panonia se găsea o mare întreagă de români, o masă vastă și întinsă românească, nu numai în regiunile de astăzi ale Ardealului, dar și în nordul Ungariei, prin județele Ung, Bereg și altele și chiar dincolo de Tisa și Dunăre, români care s-au menținut numai dincoace de Tisa; dar acei care, trăiau prin Panonia, la venirea ungurilor, s-au împrăștiat, unii apucând calea pribegiei, iar alții, maghiarizăridu-se în masa cuceritorilor.

Se înțelege că într-o conferință ca aceasta nu se pot aduce toate probele; vă dau însă numai rezultatele cercetărilor mele și ale istoricilor noștri. Căci, ar ieși din cadrul acestei conferințe să vă expun în detalii dovezile despre existența populațiunilor și a organizațiunilor teritoriale românești, de pe la sfârșitul veacului al IX-lea.

Problema românilor din ținutul secuiesc este complicată, în al doilea rând, după cum am spus, de problema originei însăși a secuilor, problemă ce a rămas, și ea, până astăzi, încă tot nedezlegată.

Pornind de la ideea, preconcepută, că secuii trebuie să fie considerați ca poporul care, prin vechimea sa, are cele mai multe drepturi istorice asupra Ardealului, după principiul *prior tempore, potior iure* – venirea sașilor se cunoaște aproape precis

– scriitorii maghiari nu pot admite în ruptul capului, că românii ar putea fi mai vechi, că ar putea fi ei băştinași, în țara aceasta și de aceea se găsesc chiar, câteodată, într-o mare încurcătură.

Pe de o parte, ei ar voi ca secuii să fie cel mai vechi popor din Ardeal, iar, pe de altă parte, nu le prea convine ca aceștia să fie o nație deosebită de unguri și care să se fi maghiarizat, numai în decursul vremurilor. Căci, dacă secuii ar fi huni, după cum susțin cronicarii, sau ar fi rămășițele gepizilor, cum susține preotul Karácsonyi, ori resturile avarilor, după părerea lui Sebestyén, unde ar mai fi atunci unitatea sufletească maghiară și cum ar mai putea ungurii pretinde omogeneitatea rasei lor?

În timpul din urmă un istoric ungur, secuul Sándor Imre din Sânmihaiul Ciucului (Mihăileni) caută să apropie cele două teze, a descendenței secuilor din huni și a colonizării lor cu elemente aduse din Ungaria, într-o scriere recentă, publicată sub auspiciile Ministerului de Culte din Budapest, deci o scriere care poartă oarecum pecetea oficialității maghiare.

Pornind de la informațiunile ce ne dă cronicarul ungur Simon de Keza, că trei mii de huni au scăpat cu fuga în urma războiului ce s-a dat între fiii lui Attila, și că s-au stabilit în câmpia de la Csigla, istoricul secui ajunge la concluziunea că secuii sunt într-adevăr urmașii hunilor, dar că rolul lor în Ardeal începe abia după anul 1210 – ca și cum ar fi cu puțință ca trei mii de oameni, barbari, fără nici o profesie și trăind numai din jaf, să fi putut viețui, timp de 450 de ani, ca națiune, până la venirea cetelor lui Arpad!

Iată în ce stă teoria hunică:

În afară de *Notarul anonim* al regelui Bela, cel mai de seamă cronicar ungur este *Simon de Keta*. Acesta a fost un preot la curtea regelui Ladislau al IV (1278–1290) și este autorul unui extras din *Gesta Ungarorum*, care extras nu s-a păstrat în întregime. Atât în timpul lui Anonymus, care a trăit sub regele Bela III (1173–1196) – după d. Iorga, sub Bela IV (1235–1275), cât și în timpul lui Simon de Keza. Își făcuse curs ideea că ungurii ar fi urmași ai hunilor, deși știința modernă a stabilit, că ungurii sunt cu totul alt popor decât sunt hunii, măcar că sunt de aceeași rasă.

După Simon de Keza, care admite și el tradiția medievală a pogorârei popoarelor din fiii lui Noe, ungurii se trag din Menrot, un urmaș al lui Japhet, care, după amestecul limbilor, a avut cu Eneth, soția sa, doi fii, Hunor și Magor, primogeniți, din care se trag hunii și maghiarii¹. Același Menrot a avut și cu alte soții mai mulți fii, care au rămas în patria lor primitivă, Persia.

Întocmai ca și legendarul nostru Dragoș-Vodă, luându-se, într-o zi, Hunor și Magor, după o cerboaică, au ajuns la malurile mării Meotide și găsind țara frumoasă și roditoare, cu învoiearea tatălui lor, s-au stabilit aci. Căsătorindu-se cu cele două fiice ale regelui alanilor, au dat naștere generațiunilor de huni și unguri.

Cu timpul, înmulțându-se și ne mai ajungându-le țara, au trecut în Scythia pe care au cucerit-o și astfel s-a întemeiat o mare Imperărie care se întindea în toate direcțiunile și având ca

1. Autorul protesteză în contra legendei că ungurii s-ar fi născut lângă Meotide (Marea de Azof) din femeile baltrame și demoni, cu prilejul expediției lui Filimer, fiul regelui goților Aldaric, când a făcut o expediție în Scythia.

vecini din spre apus pe besii¹ și cumanii albi. În total neamul lor număra 108 generații de oameni.

În urmă, alegându-și șapte căpitanii, au pornit spre apus și au ajuns până la Tisa, cuprinzând, în drumul lor, țările besilor, ruthenilor, cumanilor albi și cumanilor negrii.

Macrinus, de națiune longobard, stăpânind Pannonia, Pamphilia, Phrygia, Macedonia și Dalmația, a cerut ajutor de la Ditricus, de neam Alaman. Cu o armată de romani și de germani, Macrin și Ditric ies în calea hunilor, conduși de Attila, dar sunt bătuți, fiind loviți pe neașteptate. De aci, Attila, după ce în lupte moare Macrin și Ditric rănit se supune, pleacă spre apus și nu e oprit decât în câmpiiile satalaune, Marna de astăzi, de generalul Aetiu, născut la Siliстра, și, după o luptă nedecisă, se întoarce în Pannonia². În urmă, pustiește Italia și, renunțând la cucerirea Romei, revine la tabăra sa de lângă Dunăre, unde, pe neașteptate, moare.

Între numeroșii fii ai lui Attila încep lupte pentru succesiune. Prin vicenia lui Ditricus, unii se grupează în jurul lui Chaba, fiu al lui Attila, născut cu Honoria, fiica împăratului din Byzant, ceilalți în jurul lui Aladariu, fiul Cremhildei, principesa germană. După o luptă grozavă, Chaba e bătut. – Și cronica, reproducem pasajul textual, continuă:

„Chaba fugi deci, cu 15 000 de huni, în Grecia la Honoriu și deși acesta voise să-l reție și să-l facă cetățean grec, totuși n-a rămas, ci s-a întors în Scythia, la neamurile și rudele părintești. După ce a intrat în Scythia a început să facă planuri să se întoarcă din nou în Pannonia, să se răzbune împotriva germanilor.

Mai rămăseseră dintre huni încă trei mii de bărbați, scăpând cu fuga din războiul Crimildin, care, temându-se de popoarele

1. După Thomaschek, numirea de „Bassarab“ ar veni de la bessii din Peninsula Balcanică.

2. La Sicambria, azi Buda, omoară cu mâna-i proprie pe fratele său Buda, după care s-a numit orașul.

din Occident, rămăseră în câmpia de la Chigla, până în timpul lui Arpad și care s-au numit aci, nu Huni, ci *Zaculi*. Căci acești *Zaculi* sunt rămășițe ale hunilor, care, după ce aflără că ungurii s-au întors din nou în Pannonia, au alergat întru întâmpinarea celor ce se întorceau în hotarele Rutheniei și, după cucerirea împreună a Pannoniei, au primit o parte din țară, totuși nu în câmpia Pannoniei, ci au trăit aceeași soarte, vecini în munți, cu blackii. De aceea, amestecându-se cu blackii se spune că se folosesc de alfabetul lor. Căci zaculii aceștia crezură că a pierit Chaba în Grecia. Din cauza aceasta, poporul până astăzi are vorba: atunci să te întorci, spun celui care pleacă, când se va întoarce Chaba din Grecia.

Prin urmare, Chaba acesta este fiul legitim al lui Attila, născut din fiica împăratului grecilor Honorius, ai căruia fiu s-au numit Edemen și Ed. Edemen însă, când ungurii s-au întors pentru a doua oară în Pannonia, a intrat cu o mare familie din partea tatălui și a mamei sale. Căci mama lui era din Corosmini. Ed însă a rămas la tatăl său în Scythia. Iar din acest Chaba a ieșit neamul lui Aba. Chaba, aşadar, ducându-se în Scythia, fiindcă nobilii huni îl disprețuiau, spunând că el nu este un adevarat văstătar al regatului scyth, ci corcitura unei națiuni străine, nu și-a luat soție din Scythia, ci și-a luat una din neamul Corosmin.

După ce însă fiii lui Attila au pierit mai toți în bătălia Crumhelt, împreună cu neamul scytilor, Pannonia a stat zece ani fără rege, rămânând pe loc numai grecii, teutonii, mesianii și vlahii ca venetici, care în timpul vieții lui Attila făceau serviciul popular.

S-a ridicat în urmă Zuataplug, fiul lui Morot, oarecare print polonez, care subjugând Bracta, stăpânea peste bulgari și mesiani, începând de asemenea să stăpânească și în Pannonia, după nimicirea hunilor....

Acest Zuataplug, despre care unii spun că a fost găsit dominind în Pannonia, la a doua venire a ungurilor, a fost bătut

lângă fluviul Racus, din apropiere de Banhida și toate popoarele amintite mai sus au fost supuse“.

Tradițunea aceasta hunică este admisă, aproape textual, de mai toate cronicile ungurești și chiar și de cele străine. Dovadă că ea a fost luată dintr-un izvor comun. Acest izvor, după studiile amănunțite ale istoricilor unguri moderni, în frunte cu Bál. Hóman, ar fi *Gesta Ungarorum*, din timpul regelui Ladislau cel Sfânt din 1092 și *Gesta Hungarorum*, din timpul regelui Ladislau al IV cumanul, din 1282–1285.

Din lectura lui Simon de Keza nu putem să nu relevăm trei pasagii care ne privesc îndeaproape și pe noi, români.

1. După întoarcerea sa din expedițiunea din apus, Attila rămânând la Sicambria – Buda de astăzi – timp de cinci ani și, mai înainte de a-și reface armata, a încuiușat cererea cetăților din Pannonia, Pamphilia, Dalmația, Phrigia și Macedonia, istovite de atâtea prădăciuni și asedii, să se ducă în Apulia, rămânând pe loc numai vlahii care fuseseră pastori și colonii, (adică agricultorii) lor, ai hunilor¹.

Pentru un cercetător imparțial și lipsit de prejudecăți reiese clar din citirea acestui pasaj că, dintre toate popoarele lui Attila, numai vlahii au rămas pe loc, fiindcă numai ei singuri erau localnici, păstori și agricultori și au rămas de bunăvoie, *sponte*, fiindcă rămâneau în țara lor proprie. Numai această interpretare o putem da vorbelor: Blackis qui ipsorum (Unorum) fuere pastores et coloni remanentibus sponte in Pannonia.

2. După ce secuii care au rămas în câmpia de la Chigla, localitate încă neidentificată până acum, până la venirea de a

I. Pannonie, Pamfilie, Macedonia, Dalmacie et Frigie civitates, que crebris spoliis et obsidionibus per Hunos erant fatigate, natali solo derelicio in Apuliam per mare Adriaticum de Ethe a licentia impetrata transierant, Blackis, qui ipsorum fuere pastores et coloni remanentibus sponte in Pannonia.

Rdouă oară a hunilor, adică a ungurilor lui Arpad, și după ce i-au ajutat pe aceștia la cucerirea țării, au primit ca recompensă o parte din țară, dar nu în Pannonia, ci în munți, unde au trăit amestecați cu Blackii, al căror alfabet l-au întrebuințat și ei¹.

Din acest pasagiu rezultă că, în timpul compunerii croniciei, – sub Ladislau al III-lea cum rezultă din dedicație², sub Ladislau al IV-lea cumanul, după istoricii unguri, – românii trăiau în munții Ardealului, că erau cunoscători de carte și că alfabetul lor – cel chirilic, cum crede d. Iorga – a fost întrebuințat și de secuii care trăiau amestecați cu ei, *Blackis commixti*.

3. După ce s-a sfârșit războiul, dintre urmășii lui Attila, au rămas în Pannonia numai străinii, sclavii, grecii, germanii, messianii și vlachii, care, în timpul lui Attila, făceau serviciul poporului de jos, al robilor³.

Este clar că Simon de Keza ne spune că printre alte populațiuni au rămas în Pannonia messiani și vlachi. Messianii ca și vlachii sunt românii evului mediu. Informațiunea aceasta a lui Simon de Keza ne-o confirmă și celelalte cronici, precum și geograful anonim care, la anul 1308, ne vorbește despre cele două părți ale Ungariei, numindu-le Messia și Pannonia, ambele ca locuințe ale păstorilor romani.

1. Isti enim Zaculi Hunorum sunt residui qui dum Hungaros în Pannoniā iterato cognoverant remeasse, redeuntibus în Ruthenie finibus occurserunt, insimulque Pannonia conquestata, partem în ea sau adepți non tamen în plano Pannone, sed cum Blackis in montibus confinii sortem hubuerunt. Unde Blackis commixti litteris ipsorum uti perhibentur.

2. Invictissimo et potentissimo domino Ladislao tercio glriosissimo regi Hungarie, Magister Simon de Keza fidelis clericus eius...

3. Postquam autem filii Ethele in prelio Crumhelt cum gente Scitica fere quasi deperissent; Pannonia extitit X annis sine rege Sclavis tantummodo. Grecis, Teutonicis, Messianis et Ulahis advenis, remanentibus in eadem, qui vivente Ethela populari servicio sibi serviebant.

TEORIA COLONIZĂRII SECUILOR

Dacă, pe de altă parte, cercetăm, în afară de cronicari, cele mai vechi documente ce avem despre secui, constatăm că ei nu se întâlnesc, la început, în Ardeal, ci în restul țării, peste tot locul pe unde erau castre sau burguri de apărat. Nu numai atât, dar și găsim în Bihor, ca păzitori liberi ai orașului, și găsim în Baranya ca servitori ai regelui – *servientes regis*. Și, pe ori unde se întâlnesc secui, se constată că ei nu sunt un trib aparte, cum susțin cei mai mulți scriitori unguri, ci o profesie.

Iată câteva localități, unde se găsesc secui înainte de a veni în Ardeal:

Prima amintire o găsim, la anul 1086, despre un oarecare Szököly, într-un registru de proprietate de la Bakony, dincolo de Dunăre, nu departe de Vesprim.

Apoi, în ordine cronologică, sunt amintiți secuii de la Vaag, din nordul Ungariei, luptând la anul 1118 alături de pecenegi împotriva cehilor, apoi în anul 1146 războindu-se împotriva austriacilor, fiind aşezăți în fruntea armatelor maghiare.

Îi întâlnim apoi în 1211 în Bihor, în 1250 în jud. Baranya, în urmă la 1256 lângă Nagy-Szombat, la Szakcsa, Pojon, Szerém, Bacs, Hont, Szabolcs, Torontal, Caras, Lipova, etc., etc.

Secuii nu fac parte din cele opt triburi care au venit împreună cu Arpad, triburi care nu formau o unitate, deși poate vorbeau aceeași limbă, ci făceau parte din toate triburile, fără ca să fie dintr-un anumit trib.

În Ardeal n-au putut veni, decât după cucerirea Ardealului, ceea ce s-a întâmplat, probabil, sub regele Ladislau cel Sfânt, la sfârșitul veacului al XI-lea.

Iată cum s-au petrecut aceste evenimente istorice:

După cei mai mulți istorici unguri, Ardealul ar fi fost cucerit în timpul regelui Ștefan cel Sfânt, câțiva ani, după anul 1000,